Modern Türklük Araştırmaları Dergisi
Cilt 6, Sayı 1 (Mart 2009), ss. 128-141
DOI: 10.1501/MTAD.6.2009.1.11
Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Türk Yurdu'nda 1913 Yılı İstiklâl-i Osmanî Günü Kutlamaları

Hakan Uzun

Ahi Evran Üniversitesi (Kırşehir)

ÖZET

XX. yüzyıl başları Osmanlı devleti için oldukça zor bir devre işaret eder, devlet dağılma sürecine girmiştir. Bu durumu önlemek amacıyla bir takım önlemler alınmaya çalışılmıştır. Bunlardan biri de "Osmanlı" milletine "millî" bir bilinç vermek ve aralarında birlik sağlamak amacıyla, millî günler belirlemek ve kutlamak olmuştur. Osmanlı devletinin kurulduğu gün olarak kutlanan, İstiklâl-i Osmanî Günü'nün kutlamaları da bunlardan biridir. İlk olarak 1913 yılında kutlanan bu günle ilgili olarak, Türk Ocağı özel bir toplantı düzenlemiş, 1908 Meşrutiyet Türkçülüğünün sesi, yayın organı *Türk Yurdu* da özel bir sayı çıkarmıştır. Gerek Türk Ocağı'nda yapılan konuşmalarda, gerekse bu dergide bu günle ilgili olarak yazılan yazılarda dikkati çeken en önemli nokta bu gün anlamlandırılması Osmanlılık söyleminin aksine Türkçü söylemle yapılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

İstiklâl-i Osmanî Günü, Türkçülük, Millî Bayram, *Türk Yurdu*, Türk Ocağı.

ABSTRACT

The early 20th century was quite a difficult period for the Ottoman State and it graduallly went into the disintegration. In order to prevent this situation, the State tried to take a series of measures. One of these measures was to determine and celebrate national days to bring the nation into national consciousness and provide uniformity. "Day of Ottoman Independence" (*İstiklâl-i Osmanî Günü*), which was held to celebrate the foundation day of the Ottoman Empire, was among those national days. The association "Türk Ocağı" (Turkish Seedbed) held a special meeting and "Türk Yurdu" (Turkish Land) published a special volume focusing on the celebration of this day which was first celebrated in 1913. The most prominent point which was stressed both in the speeches delivered in "Türk Ocağı" and in the writings of the special volume of the journal was the emphasis on Turkism.

KEY WORDS
"İstiklal-i Osmanî Günü" (Foundation Day of the Ottoman State), Turkism, National Day, "Türk Yurdu" (Turkish Land) Journal, "Türk Ocağı" (Turkish Seedbed)

1. Giriş

İnsanoğlu, çok eski çağlardan itibaren inançlarının, geleneklerinin ve yaşam biçiminin bir gereği olarak ayin, tören, festival, şenlik, bayram gibi faaliyetlerde bulunmuş, böylelikle tapınma, kutlama, anma ve eğlenceye yönelik ihtiyaçlarını da gidermiştir. Millî bayram anlayışının ortaya çıkışı ise insanlık tarihinde çok daha yakın bir yüzyıla aittir ve Fransız İhtilâli birçok konuda olduğu gibi bu konuda da bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Millî Bayram anlayışı, milliyetçilik düşüncesinin yayılmasına paralel olarak ortaya çıkan ulus-devletlerle birlikte gelişmiş, ulus-devletlerin kurulması sırasında yaşanan millî duyguların ifade edilmeye çalışıldığı bayrak, marş gibi sembollerin en önemlilerinden biri olmuş, kurulan yeni devletin ortaya çıkardığı, yeni değerlerin halka benimsetilmesinde ve yeni kuşaklara aktarılmasında rol oynamıştır. (Bolat 2007: 1–10)

Türk tarihinde ise millî bayram anlayışı, ilk kez Osmanlı devletinde, II. Meşrutiyet döneminden itibaren görülmeye başlanmıştır. Ancak gerçek anlamını bir ulus-devlet olarak kurulan, Türkiye Cumhuriyeti'nde bulmuştur. Çalışmada millî bayram anlayışının yerleştiği Osmanlı 1908 Meşrutiyeti değerlendirilmiş, Osmanlı devletinin kuruluşu ile Meşrutiyetin ilân edildiği tarih arasında, hangisinin millî bayram olması gerektiğine dair gerilimin aşılmasıyla, Meşrutiyetin yeniden ilân edildiği 10 Temmuz (Milâdi 23 Temmuz) günün yanında bir de devletin kuruluş günü; *İstiklâl-i Osmanî* de kutlanan bir 'millî (bayram) günü' *(tyd-i millî)* olarak kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak, makalede, İstiklâl-i Osmanî Günü, bu Günün ilk kutlandığı yıl olan 1913'te, esasta 1908 Meşrutiyetinin Türkçü paradigmasının sözcüsü konumundaki *Türk Yurdu* dergisinin özel nüshasında tartışılmıştır.

2. Osmanlı Devletinde Millî Bayram Anlayışı

Diğer toplumlarda olduğu gibi, Türk toplumunda da çok eski çağlardan itibaren kutlama, şenlik, bayram gibi bir takım özel günler yaşanmıştır. Bu yaşantılarda, özellikle din anlayışının çok etkili ve belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim İslâmlaşan Türk toplumlarında, Ramazan ve Kurban Bayramları ile Kandil, Mevlit olarak isimlendirilen bir takım özel günler anılmış ya da kutlanmıştır. Bunun yanı sıra Türkler, Nevruz kutlamaları gibi bir takım geleneklerini de devam ettirmişlerdir. (Bolat 2007: 11–18)

Modern bir anlam yüklenen "millî bayram" kutlaması ilk defa Osmanlı devleti zamanında gerçekleşmiştir. Devletin içinde bulunduğu koşulların da bir zorlaması

olarak, devlette yaşayan tüm unsurları bir araya getirecek millî günlere ihtiyaç duyulması II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkmıştır. (Akbayrak 1987: 31; Şahingöz 1999: 194–195) Devletin birliğini koruyup, sürekliliğini sağlamak için birçok farklı etnik ve dinsel kimlikten oluşan "Osmanlı milleti"ni bir arada tutacak ortak değerler yaratarak, milletin Osmanlılık düşüncesi etrafında bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. (Taş 2002: 353)

Bu konu ilk kez, İzmit milletvekili Ahmet Müfit Bey'in, Maarif Nezareti memurlarından Mehmet Ziya Bey'in başvurusu üzerine, Osmanlı devletinin kuruluş günü olarak öne sürdüğü 27 Ocak gününün millî bayram olmasını isteyen bir önergeyi meclise sunmasıyla gündeme gelmiştir. Ancak önerge üzerinde ilk anda bir uzlaşma sağlanamamıştır. İstanbul milletvekili Hüseyin Cahit Bey'in, bir millî bayram günü kabul edilecekse bunun II. Meşrutiyet'in ilân edildiği 10 Temmuz (Miladî 23 Temmuz) olması gerektiğini söylemesi üzerine, meclis oturumunda tartışma çıkmıştır. İstanbul Mebusu Kozmidi Efendi de II. Meşrutiyet'in ilânının önemli olduğunu, çünkü bu günün Osmanlı devleti için yeni bir siyasî başlangıç ve yenileşme ifade ettiğini bu nedenle kendisi de Hüseyin Cahit Bey gibi millî bayram günü için en uygun günün 10 Temmuz olduğunu savunmuştur. Ancak Priştine Müftüsü Mustafa Efendi ise böyle bir konuyu görüşmeye gerek olmadığını boşuna zaman kaybı ve şeriata aykırı olduğunu savunmuştur. (MMZC 13 Kanunusani 1324/27 Ocak 1909: 320 vd.) Uzlaşma sağlanamaması üzerine konu Lâyiha Encümeni'ne havale edilmiştir. Sonrasında Encümenin 10 Temmuz'un millî bayram olması yolundaki görüşü benimsenmiş ve 10 Temmuz ilk Osmanlı resmî millî bayramı olarak 1909'dan itibaren kutlanmaya başlanmıştır. (Bolat 2007: 27–28; Akbayrak 1987: 31; Şahingöz 1999: 195; Taş 2002: 353)

Osmanlı devleti, ilk kutlamaya büyük önem vermiştir. Kutlamalar İstanbul'la sınırlı kalmamış, diğer şehirlerde de yapılmıştır. (Çolak 2006: 63) Ayrıca bayram dolayısıyla bir Macar heyetinin gerek Padişahı gerekse de Meclis-i Mebusan'ı ziyarete geldiği anlaşılmakta olup, yıldönümü münasebetiyle Mısır'da şenlikler yapılmış ve şenlik komitesi de Sadarete bir tebrik telgrafı çekmiştir. (Bolat 2007: 28–29)

Bayram ilk yıllarda, donanma resm-i geçidi ile kutlanmış, Padişah Mehmet Reşad sarayda ziyafetler vermiş, bayrama geniş bir katılım olmuş, kutlama günü için İstanbul bayraklarla süslenmiş ve taklar kurulmuştur. Bu arada İttihat ve Terakki Fırkası da günün anısına *Abide-i Hürriyet* heykelini açmış, partinin kulüpleri de bayram kutlamalarında etkin bir rol üstlenmişlerdir. (Akbayrak 1987: 32) İttihatçıların diktikleri bu heykelin isminin, II. Meşrutiyetin ilânının ilk anda ifade ettiği anlamla örtüşmesi dikkat çekicidir. İttihatçıların bu bayramın gerek ilânında gerekse kutlanışında böylesine etkili olmaları, bayramı içselleştirme çabası bir başka deyişle İttihat ve Terakki ismiyle bütünleştirme uğraşısı olarak da yorumlanabilir.

10 Temmuz bayramı dışında Osmanlı devletinde, devletin kuruluş günü olarak kutlanan *İstiklâl-i Osmanî Günü*, 2 Mayıs 1916 tarihinde kutlandığı anlaşılan *Çocuklar Bayramı*, *İdman Bayramı*[1] ve millî bayram veya resmî bayram olarak anılmayan, ancak Osmanlı devletinde 1908 yılından itibaren gündeme gelen *Amele Bayramı* kutlamaları olmuştur. (Bolat 2007: 31–33)

3. Osmanlı Devletinde İstiklâl-i Osmanî Kutlamaları

Osmanlı devleti 20. yüzyıla siyaseten oldukça kötü ve yıpranmış bir hâlde girmiştir. 19. yüzyılda Fransız İhtilâli'nin ilk etkilerinin sonucu olarak 1804'te Sırplar isyan etmiş, bunu 1821'de Rum isyanı takip etmiş, özellikle de Balkanlarda büyük sıkıntılar baş göstermiştir. 1877–1878 Osmanlı-Rus savaşı ise devletin artık dağılmaya başladığının habercisi olmuştur. Bunların yanı sıra bu yüzyılda, Kıbrıs İngiltere'ye devredilmiş (1878), Tunus Fransa tarafından işgal edilmiş (1881), Düyun-u Umumiye kurulmuş (1881), İngilizler Mısır'ı işgal etmiştir (1882). Osmanlı devleti için 20. yüzyılın ilk yarısı da kolay olmamış, devlet tarihinin en büyük kayıpları ve felaketleri ile karşı karşıya kalmıştır. 1913 yılına gelinceye kadar Yunanlılar Girit'i, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise Bosna-Hersek'i ilhak etmiş, Arnavut ve Müslüman Araplar isyan etmiş, İtalyanlar Trablusgarb'ı (1911) almış, Osmanlı devleti, Balkan Savaşı'nın (1912) sonucunda büyük toprak kayıplarına uğramış, daha da önemlisi Müslüman-Türk tebaasının önemli bir kısmı kaybedilen topraklarda azınlık konumuna düşmüştür. (Üçok 1955: 108–269) Devletin içinde ise İttihat ve Terakki Fırkası 23 Ocak 1913'te Babıâli Baskınıyla ülke yönetimindeki etkinliğini artırmaya başlamıştır. (Tunçay 1995: 36; Akşin 1998: 68)

Osmanlı devletinin savaşlarda yaşadığı yenilgilerin ve toprak kayıplarının, Osmanlı milletini, özellikle de devletin Türk unsurlarını büyük bir endişe ve korkuya sevk ettiği söylenebilir. Ancak bir başka açıdan bakıldığında, yaşananların Türkler arasında millî kimlik bilincini kuvvetlendirmeye başladığını da söylemek mümkündür (Şahingöz 1999: 194). Dolayısıyla devletin içinde bulunduğu bu kötü koşulların halkın maneviyatını bozmasını engellemek, geleceğe ümitle bakmasını sağlamak ve birlik ve beraberlik oluşturacak ortak bir takım değerler yaratılmak istenmesi nedeniyle millî günlere duyulan ihtiyaç artmış, 10 Temmuz bayramının dışında, Türk gençleri ve aydınlarının öncülüğünde Osmanlı devletinin kuruluş gününü de kutlama kararı alınmıştır (Şahingöz 1999: 194–195, Akbayrak 1987: 31). Bu durum, İstiklali Osmanî Günü kutlaması için yapılan yorumlarda da görülmektedir. Örneğin *Donanma Mecmuası*'nın bir baş makalesinde, "bu merasimin millete kuvvet, vereceği, ecdadını ihya etmenin şevk olacağı o kadar açıktır ki her yıl tekrar

[1] İdman Bayramı ilk olarak 29 Nisan 1916 yılında Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in teşebbüsü ile Kadıköy'de bulunan İttihad Spor Kulübünün çayırında yapılmıştır. Tarcan (1946: 49)

edilmelidir" (Şahingöz 1999: 195) denirken, bir başka yazıda ise bu kutlama nedeniyle milletin geçmişi hatırladığı ve millî hayatına sarılıp geleceğe yönelik ümitlerini artıracağı belirtilmiştir. (Nadi 1913)

İstanbul Darülfünun öğrencileri ve Türk Ocaklı gençlerin öncülüğünde, çeşitli cemiyet ve kuruluşların da katılımıyla 1913 yılında bu bayram kutlanmaya başlanmıştır. Bu arada Osmanlı Devleti'nin kuruluş gününün "ilmî olarak" hangi tarihte olduğu bilinmediğinden, bu ilk kutlama tartışmalara da neden olmuş, Osmanlı devletinin kuruluş gününü bayram kutlaması için teklif eden Mehmed Ziya'nın dediği gibi, 27 Ocak mı yoksa ilk kutlamayı yapan öğrencilerin dediği gibi, 30 Aralık mı olduğu tartışılmıştır. Bunun üzerine, devlet tarafından tanınacak günün doğru olması gerektiğine inanan hükûmet, kesin tarihin belirlenmesi için *Tarih-i Osmanî Encümeni*'ni görevlendirmiştir. Fakat kesin olarak sonuca ulaşılmamakla birlikte, 27 Ocak tarihinin doğru olabileceği belirtilmiştir. Bu tarih belirtilmesine karşın, *İstiklâl-i Osmanî Günü* kutlamaları resmî olarak bayram ilan edilmeden, 30 Aralıkta yapılmaya devam edilmiştir (Akbayrak 1987: 32; Şahingöz 1999: 196–197).

1913'ten sonraki İstiklâl-i Osmanî Günü kutlamalarında, Osmanlı devletinin I. Dünya Savaşı'na girmesiyle birlikte gençliğin, her zaman ordunun yanında olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca törenler, savaş yıllarında daha heyecanlı ve coşkulu büyük gösteriler biçiminde yapılmış, İstanbul'un işgal edilmesinden sonra ise 10 Temmuz Bayramı gibi, bu bayram da İstanbul'da yapılamamıştır. Buna karşın Anadolu'nun işgal bölgesi dışında kalan bazı şehir ve kasabalarında kutlanmaya devam etmiştir. Mustafa Kemal Paşa da, bu tür faaliyetlerin halkı bütünleştirici gücünden yararlanmak istediği için, kutlanmasını teşvik etmiş, seksene yakın şehir ve kasabada törenler düzenlenmiştir.[2]

3.1. *Türk Yurdu*'nda 1913 İstiklâl-i Osmanî Günü Kutlamaları

Osmanlı devleti toplumsal yapı olarak birçok farklı unsurlardan oluşmuştur. Bu farklı unsurları yönetmek için de dinsel ve mezhepsel farklılığı esasa alan ve "millet sistemi" denilen bir uygulamaya başvurmuştur (Şahin 1999: 132; Yediyıldız 2002: 89; Eryılmaz 1990: 17; Bozkurt 1989: 7–8).

Fransız İhtilâli sonrası yükselen ayrılıkçı milliyetçilik hareketlerinden etkilenildiğinde ise tüm farklı unsurları bir arada tutabilmek için, önce "İttihad-ı anâsır" anlayışına dayalı Osmanlıcılık, daha sonra da II. Abdülhâmid devrinde ise

[2] Mustafa Kemal Paşa bu günün kutlanması amacıyla çektiği bir telgrafta şunları söylemiştir: "Bu gün eyyâm-ı Osmânî olmak münasebetiyle arz-ı tebrikât eder bu vesîle ile vatanın temadiî halâsını ve devlet ve milletimizin altı asırlık şanlı İstiklâl ile mazhar-ı sa'âdet etmesini cenâb-ı Hakdan diler ve bu yevm-i mübeccelin sa'âdetini idrâk eden, bil'umûm milletdaşların yek diğerini tebrike şitâb eylemelerini temennî eyleriz" (Şahingöz 1999: 198–199)

öne çıkarılan "İslâmcılık" düşüncesine dayalı bir siyaset izlemiştir. Devletin yapısı gereği kendi dönemi içinde akılcı ve tutarlı sayılabilecek bu arayışlar devleti ayakta tutmaya yetmemiştir. Devletin sürekliliğini sağlamaya yönelik olarak yapılan bu çabalar sırasında, alternatif bir kurtuluş çaresi, kendini keşfetme akımı (Özüçetin 2002: 7) olarak Türkçülük düşüncesi de doğmuş ve gelişmiştir. (Bolay 2002: 551; Sarınay 2002: 820) Bir başka deyişle Osmanlı devletinin, Batı karşısındaki yenilgileri, gerilemesi, siyasî ve ekonomik gücünü kaybetmesi, Osmanlı devletindeki muhalif aydın kesimlerin "devleti kurtarmak" için çeşitli tezler üzerinde çalışıp, birtakım düşünceler üretmelerine neden olmuştur. Türkçülük düşüncesi de bunlardan biridir. Türkçülük, birçok milliyetçilik akımlarında olduğu gibi dil, edebiyat ve tarih gibi kültürel alanlarda yapılan araştırmaların gelişmesiyle başlamış özellikle de Rusya'dan gelen, Türkçü aydınların girişimiyle hız kazanmıştır. (Bolay 2002: 552; Eriş 2002: 603; Oba 1995: 271).

Türkçülük hareketinin gelişmesini sağlamak amacıyla II. Meşrutiyet döneminde kurulan Türkçü derneklerden biri ve en uzun ömürlüsü Türk Ocağı, (Tunaya 1988: 414–432) genç Askerî Tıbbiye öğrencilerinin düşüncesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Askerlik mesleğinin dernek kurmaya izin vermemesi nedeniyle gençler o dönemin Türkçü aydınlarından destek istemişler ve bu talebin sonucu olarak derneğin kurucuları, şair Mehmet Emin, Ağaoğlu Ahmet ve Dr. Fuat Sâbit Beyler olmuştur. Derneğin ilk yönetim kurulu ise Ahmet Ferit (Tek), Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik ve Dr. Fuat Sâbit Beylerden oluşmuştur. Sonraki dönemlerde Ocağın yönetim kurulunda Hamdullah Suphi, Diyarbakırlı Ziya Bey gibi kişiler de görev almış ya da çalışmaları içinde bulunmuşlardır. (Sarınay 2002: 825; Tunaya 1988: 415–416, 432–437) Türkçülük düşüncesinin sistemli bir yapıya büründürülmesinde en etkin yayın organı ise *Türk Yurdu* dergisi olmuştur.[3] Bu derginin çıkarılması düşüncesini, ilk defa şair Mehmet Emin Bey ortaya atmış, ancak onun Erzurum valiliğine tayin edilmesi nedeniyle bu görevi Yusuf Akçura üstlenmiştir. 30 Kasım 1911 tarihinde yayın hayatına başlayan ve "Türklük" etrafında millî bir uyanışın düşünce merkezi olan *Türk Yurdu* dergisi, Türkçülükle ilgili olarak ortaya konulmuş düşüncelerin geniş kitlelere tanıtılması ve ulaştırılması konusunda etkili olmuştur. Dergi, 1911–1917 yılları arasında, aydınlanmadan yana, anti-emperyalist bir çizgi izlemiştir. (Gümüşoğlu 2002: 269, 274; Bolay 2002: 552; Tunçay 1995: 37)

Türk Yurdu'nun İstikâl-i Osmanî Günü'ne hasredilen özel nüshası, bu günün resmen kutlanmaya başlamasının akabinde çıkacaktır. 27 Aralık 1913 tarihinde Mekâtib-i Taliye Talebe Cemiyeti üyelerinden bir grup Maarif Nazırı Şükrü Bey'e

[3] Bu dergide başta Yusuf Akçura ve Ahmet Agayef olmak üzere, Ziya Gökalp, Ali Cânip, Ömer Seyfettin, Mehmet Emin gibi Genç Kalemler üyeleri ile Fuâd Köprülü, Halide Edip, Celâl Sahir, İsmail Gaspıralı, Ahmet Cevdet, Abdülhâk Hâmid, Aka Gündüz, Rıza Tevfik, Ispartalı Hakkı ve Hamdullah Suphi gibi isimler sürekli yazı yazmışlardır. Aydın (1993: 170–171)

müracaat ederek "İstiklal-i Osmanî Yevm-i mübeccelesine" tesadüf eden 30 Aralık 1913 gününde okulların tatil edilmesini istemişlerdir. Maarif Nazırı'nın bu isteği olumlu karşılaması üzerine, Osmanlı devletinin kuruluş günü 30 Aralık 1913 (H. 17 Kanun-ı evvel 1329) tarihinde kutlanmıştır. (Akbayrak 1987: 3; Şahingöz 1999: 195) Bu kutlamaların öncülüğünü yapan cemiyetlerden biri olan Türk Ocakları da ayrı bir tören düzenlemiş, ayrıca cemiyetin yayın organı olan *Türk Yurdu* da özel bir ek yayınlamıştır. Bu ekte, kutlamaların nasıl yapıldığının anlatılmasının yanı sıra günün önemini anlatan yazılara ve Türk Ocağı'nın bu gün için düzenlediği toplantıda yaşananlara yer verilmiştir.

Özel ekte yer alan bilgilere göre, İstiklâl-i Osmanî Günü'nü kutlamak için saat onda Darülfünun ve çeşitli okulların öğrencileri, Darülfünun büyük konferans salonunda toplanmış, daha sonra hep birlikte Harbiye Nezareti'ne gitmişlerdir. Burada Darülfünun öğrencilerinden Feridun Fikri Bey, orduya hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında "...vazifesi dünyanın her ordusundan daha büyük, daha çetin ve daha şerefli olan mukaddes ordumuza... selam, selam sana ey Osmanlı istiklâlinin mukaddes ve mübeccel ordusu! Sana Osmanlı Darülfununu ve mekâtib-i aliyyesi namına bin selam ve ihtiram..." diyerek orduyu övmüş ve gençlik olarak devletin geleceği için her şeyi yapmaya hazır olduklarını söylemiştir. (TYİGH 1329/1913) Bunun üzerine Harbiye Nazırı İzzet Paşa da öğrencilere hitaben bir konuşma yapmıştır. Oldukça samimi ve içten denilebilecek bir şekilde gençlere hitap eden Nazır, onlara "...arkadaşlarım, kardeşlerim, evlatlarım..." diye seslenmiştir.

> Bugünkü tezahürat vatanperveranenizi kendi namına ve bütün ordu namına takdis ettikten sonra size teşekkür ederim. Vaka-yi tarihiye ve mefahir-i milliyemizi bu suretle tebcil etmek vatanperverliğin en esaslı, en metin bir numunesidir. Siz ilim ve fennin yarınki mümessillerisiniz Gençlik hissiyatının bu kadar şevk ve heyecanlı neşr ve temsil edilmesi bilhassa şayan-ı teşekkürdür. Bununla beraber en evvel orduyu temsil eden şu mevki'e gelmenizde şayan-ı takdir ve şükrandır. Siz fikir ve kaleminiz, biz de kılıç ve ateşlerimizle mukaddes toprağımızı müdafaa edeceğiz. Eğer biz bu yolda birbirimizle ittifak ve ittihad edecek olursak bu vatanın kurtulacağında hiç şüphe yoktur. İlim ve fende seyf ve kuvvet gibi her millet için elzemdir. Ben size ordu namına vaad ediyorum ki biz bu muazzam saltanatın istiklalini muhafaza ve müdafaa için hayatımızı vakfettik. Biz çalıştığımız gibi sizin de çalışmanızı bekleriz. Binaenaleyh arkadaşlarım, kardeşlerim, evlatlarım, sizi vatan ve milletin bekasını ve Padişahımızın düvel-i umura nailiyetini temenniye davet ederim: yaşasın vatan, yaşasın İstiklal-i Osmanî, yaşasın gençlik! Evlatlarımıza, kardeşlerimize selam söyleyiniz. (TYİGH 1329/1913: 10)

Nazır konuşmasında, gençleri bilimin temsilcileri olarak görüp, bir devletin sürekliliğinin sağlanmasında askerî gücün yanında, bilimin de çok önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamış ve gençlere temsilcisi oldukları alanda bu ülkeye hizmet

etmeleri gerektiğini söylemiş ve ülkenin kurtarılmasının ancak bu iki güçle olacağını belirtmiştir. Nazır'ın bilimin önemini vurguladığı sözleri şu şekildedir.

> ...Siz fikir ve kaleminiz, biz de kılıç ve ateşlerimizle mukaddes toprağımızı müdafaa edeceğiz. Eğer biz bu yolda birbirimizle ittifak ve ittihad edecek olursak bu vatanın kurtulacağında hiç şüphe yoktur. İlim ve fende seyf ve kuvvet gibi her millet için elzemdir. Ben size ordu namına vaad ediyorum ki biz bu muazzam saltanatın istiklâlini muhafaza ve müdafaa için hayatımızı vakfettik. Biz çalıştığımız gibi sizin de çalışmanızı bekleriz... (TYİGH 1329/1913: 10)

Oldukça kalabalık bir sayıda olan gençler, Maarif Nezareti ve Şehremini de ziyaret edip onların da İstiklâl-i Osmanî gününü kutlamışlardır. Gençleri Maarif Nazırı adına Tedrisat-ı İbtidadiye Müdürü Adil Bey kabul etmiştir. Adil Bey, gençlere yönelik olarak yaptığı konuşmasında, gençliğin böyle bir kutlama düzenlemekle millete samimi bir ruh verdiğini, bu ruhun herkesin kalbindeki arzu ve azmi tazeleyeceğini bir başka deyişle millete güç vereceğini söylemiş ve gençliğin vatanın kurtarılmasında çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir: "...Efendiler! Tarihte büyük misaller vardır: 1781'de Fransa mağlup olduğu zaman onu gençlik kurtardı. Gençlik! Bu büyük gün münasebetiyle tertip ettiğiniz bu parlak merasimle sizde bu ruhu gösterdiniz. Darülfünun eski bir hadimi safiyetiyle en ruhî tebriklerimi takdim ederim..." (TYİGH 1329/1913: 10)

Gençler, daha sonra Bab-ı Ali'ye gelmişlerdir. Sayıları bütün Mahmudiye Caddesi'ni kaplayacak kadar artmış olan gençler, burada Dâhiliye Nazırı Talat Bey'i ziyaret etmişlerdir. Talat Bey, gençleri Padişaha duaya çağırmış ve kendisinin gençlere olan güvenini dile getirmiştir.[4] Buradan da Padişah V. Mehmet Reşat'ın (1909–1918) sarayına gidilmiş ve Padişahın yüzü pencerede belirir belirmez, kalabalık sayıdaki gençler, padişaha bağlılığı göstermenin çok eskiden beri alışılmış bir yolu olan (Deringil 2002: 33) "Padişahım çok yaşa" diye bağırmışlardır. İçlerinden Necdet Bey ise Padişaha bir hitap da bulunmuştur. Hitabında, Padişahı bu günü kutlamak için ziyaret ettiklerini belirttikten sonra, kendilerini "Osmanlı gençliği" olarak nitelendirmiş, Osmanlının ise "Türklüğüne" vurgu yapmış ve hepsinin "Osmanlı-Türk kanı" taşıdıklarını söylemiştir. Ayrıca bu kanın "temiz ve bozulmamış" olduğunu, Osmanlı Devleti'nin bu kan sayesinde küçücük bir aşiretten, haşmetli bir devlete dönüştüğünü belirtmiş, devletin bu kadar güçlü olmasının sadece askerî güçle olmadığını, devletin tüm tebaasına karşı gösterdiği şevkat ve adaletin de büyük bir

[4] Talat Bey kendisini ziyaret eden gençlere şunları söylemiştir: "Kuvvetle itimat ediyorum ki bu hükümet yalnız gençler sayesinde gayet metin, gayet esaslı bir şehrah terakkide, azimkâr adımlarıyla ileri gidecektir. Ve biz gençliğin bu tezahüratına, bu samimi tebrikatına iştirak ediyoruz. Biz ve bizden sonra geleceklerinde daima gençliğe itina edecekleri bedihidir. Sizi sevgili Hakanımıza dua etmeğe davet ediyorum." (TYİGH 1329/1913: 10)

etkisi olduğunu vurgulamıştır. Necdet Bey'in konuşmasında o günlerde devletin içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanan, gençlikte oluşmuş ruh hâlini de görmek mümkündür. Bu bağlamda son yaşanan kötü olayların gençlikte bir kızgınlık yarattığı ve intikam duygularına yol açtığı söylenebilir.

> ...Hepimizin damarında mukaddes neslinin saf ve sadık kanı dolaşıyor. Zaman ve hadisat o mübarek temiz kanı değiştirmemiştir. O kan ki Maveray-ı Şarkın temiz ve asil kavmine mahsustu... İşte huzurunuzda sarayınızın etrafında haşmetli tacınızın nermin gölgeleri altında toplanan şu Osmanlı gençliği bu kanı taşıyor... Tarih şimdiye kadar böyle bir kan, bir saltanat göstermiyor... Müteessir olma hakanım, son hadiseler zat-ı mülûkânenizi meyus etmesin. Milletin ve dimağı salahlı şu gençlik, zat-ı hazreti padişahîleriyle beraber vatanın sine-i münkesirine açılan yaraları tedavi edecek ateşli bir ruh taşıyor... (TYİGH 1329/1913: 7)

Nitekim Necdet Bey, Padişahın gençliğe güvenmesini ve gençliğin padişahlarıyla beraber "vatan için" her şeyi yapacaklarını söylemiş ve konuşmasını "Tahtında müsterih otur, ey namdar atam! Evladının bugünkü adı sade intikam" diyerek bitirmiştir. Bu konuşmadan sonra gençlerin kutlama programları sona ermiş ve dağılmışlardır.

Özel ekte belirtildiğine göre, bu törenin dışında İstiklâl Günü şerefine Türk Ocağı'nda da bir çay ziyafeti düzenlenmiş ve bir takım konuşmalar yapılmıştır. Ocaktaki toplantıya birçok farklı cemiyet ve kişi katılmıştır.[5] Toplantıya katılanlar arasında, şair Mehmet Emin Bey, Halit Ziya Bey, *Tanin* Gazetesi müdürü Hüseyin Cahit Bey, Necip Asım Bey, Ahmet Agayef, Diyarbakırlı Ziya Bey, Doktor Adnan Bey gibi Türk Ocağı ve *Türk Yurdu* dergisinde önemli görevler üstlenmiş kişiler de vardır. Burada dikkat çeken nokta ise bu kişilerden bazılarının Cumhuriyet döneminde de edebiyat ve siyaset sahnesinde etkin bir şekilde yer almış olmalarıdır.

Toplantı sırasında *Türk Yurdu* Müdürü Akçuraoğlu Yusuf Bey bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, özelikle uzun uzun Osmanoğullarının Türklüğüne, devletin ilk kuruluş günlerine, hoşgörüsüne, geçmişin bilinmesinin önemine

---

[5] *Türk Yurdu* özel sayısına göre, toplantıya katılan cemiyetler ve kişiler: İttihat ve Terakki, Müdafaa-i Milliye, Donanma, Hilâl-i Ahmer, Tarih-i Osmanî Encümeni, İstanbul Muhipleri, Mülkiye Mezunları, Kürt Hevi Cemiyeti, Tatar Cemiyet-i Hayriyesi, Ankara Talebe Cemiyeti, Uzunçarşı Esnafı, Bakkal, Kasap, Kantarcı, Arabacı, Aşçı esnaf üyeleri ve başkanlarından bazıları. Toplantıya katılanlar arasında bulunanlar ise Mehmet Emin Bey, Halit Ziya Bey, Müze-i Hümayun Müdürü Halil Bey, Tanin Müdürü Hüseyin Cahit Bey, Necip Asım Bey, Miralay Fuat Rauf Bey, Tercüman-ı Hakikat Başyazarı Ahmet Bey, Ahmet Agayef, Doktor Hüseyinzâde Ali Bey, Eski Harput Valisi Nazım Bey, Doktor Nazım Bey, Ahmet Refik Bey, Diyarbakırlı Ziya Bey, Doktor Adnan Bey'dir. (TYİGH 1329/1913: 32); özel sayıda Kürt Hevi Cemiyeti olarak verilen dernek, 1912 yılında İstanbul'daki Kürt asıllı hukukçu ve öğrenciler tarafından kurulmuş olan "Kürt Hevi Talebe Cemiyeti" olmalıdır. (Tunaya 1988: 406)

değinmiş ve geleceğe ümitle bakılmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Akçuraoğlu, Osmanlı devletinin "Türkler" tarafından kurulduğunu belirtmiş, yani "aslî" unsura gönderme yapılmıştır. Bu gerçekliğe karşın "...En yüce, en sağlam, en canlı bir ağacın bile kökünden ayrıldıktan sonra çok yaşayamayacağını unuttular..." diyerek, Osmanlı'yı 'Türklük'ten ayrı gören düşüncelerin de olduğunu ve kökü Türklük olan Osmanlı'nın kökünden ayrılırsa daha fazla dayanamayacağını söylemiştir. Akçuraoğlu'na göre, burada geçmişin unutulması, bir hafıza kaybı söz konusudur; bu sebeble başka kültürlerin etkisi altında kalınmış ve artık aslî unsurun yok olmak tehlikesi belirmiştir. Ancak Akçuraoğlu gelecekten de ümitsiz değildir. "...Biz Ertuğrul oğlunun kutlu ruhuna and içerek bağırıyoruz ki o inanmazlık, o ümitsizlik bizim Türkçü Türklerin arasında yoktur. Hem nasıl olabilir? Türklük ölmez; yok olamaz..." diyerek, Tanrı'nın, Türkleri birkaç defa Ergenekon'da olduğu gibi kurtardığını belirtmiş ve mazilerini unutmadığını söylediği Türkçülerin devleti kurtaracağı iddiasında bulunmuştur. Türkçü ideolojinin, neticede Türk milliyetçiliğinin ideologu, köken mitini de referans vermekten kaçınmayarak, yeni Ergenekon'un geleceğini de vurgulamıştır. Türkler Tanrı'nın "seçilmiş" halkıdır bu retorikte. Ayrıca Akçuraoğlu, tarihten esinlenerek kendilerinin de, geçmişte Osman Gazi'nin misafirlerine kımız ikram ettiği gibi bir ikramda bulunmak istediklerini ancak bunu gelecek yıl yapmayı planladıklarını belirtmiştir. (TYİGH 1329/1913: 28–30)

Toplantıda Türk Ocağı İdare Reisi Hamdullah Suphi Bey de bir konuşma yapmıştır. Müslümanlık ve Osmanlılık inancının, Osmanlı devleti için çok eski zamanlardan beri önemli bir temel oluşturduğunu; ancak Balkan Savaşı'ndan sonra bunu yeniden düşünmek gerektiğini söyleyerek, artık Türklerin "kendi varlıklarının farkına varmalarının zamanının geldiğini" belirtip, bu konunun önemine değinmiş, aksi takdirde ülkenin tamamen yok olacağı konusunda dinleyicileri uyarmıştır. Ayrıca Türklerin kendilerini düşünme zamanın geldiğine de değinen Suphi Bey, devletin asıl kurucusu ve koruyucusu olan Türklerin yüzyıllardır ihmal edildiğine dikkat çekmiştir. "...Türklükle İslamlığın münasebetlerine gelince, size ruhumuzu göstererek söylüyoruz ki İslâmı nihayetsiz bir muhabbetle seviyoruz..." diyerek (TYİGH 1329/1913: 20) Türklükle, İslam inancını birbirinden ayırmamıştır. Ancak konuşmasının bir yerinde "...Diğer İslâm milletlerinin evladı..." diyerek, Türkler dışındaki Müslümanlarla aynı milletten olmadıkları mesajını da vermiştir. Gelecekten de umutlu olan Hamdullah Suphi Bey bununla ilgili olarak şunları söylemiştir:

> ...Şimdi gözlerimizin önünde koskoca iki âlem var: biri mazinin bulutları arasından karanlıklarını yırtarak, sıyırarak çıkan beş bin senelik Türklük âlemi; diğeri demin sokakları doldurduğunu gördüğünüz, sanki şafaklar içinden süzülüp gelen, bize müjdeler getiren yeni bir âlem yarınki, canlı, dinç, genç Türklük âlemi, Osmanlılık âlemi. Gözlerimiz ruhumuz onların verdiği ümit saadetle, ati ile dolu... (TYİGH 1329/1913: 24–26)

Ocaktaki toplantıda, son olarak Mehmet Emin Bey, Osmanlı devletinin kurucusu Osman Gazi'ye hitap ettiği ve "*Selam Sana*" adını verdiği bir şiir okumuştur. Şiirinde Osman Gazi'nin beklenen bir kişi olduğunu ve onun iktidara gelmesiyle birlikte, Anadolu ve çevresinde her şeyin düzeldiğini belirten Mehmet Emin Bey, ayrıca Osman Bey'in ve Osmanlı'nın Türk neslinden geldiğini, adaletli ve hoşgörülü olduğunu vurgulamıştır. Şair, oldukça uzun olan şiirinin bazı yerlerinde Osman Bey'e şöyle hitap etmiştir:

> Ey Süleyman Şah'ın oğlu Ertuğrul'un gözbebeği!
> Ey islamın çerâgânı parlatan sen, öz Müslüman
> Ey en yüce bir inkılab yaratan sen, Gazi Osman!
> Ey Türklerin güneş yüzlü, altın kalpli yiğit beyi!
> Sen zamanın çoktan beri beklediği yiğit eldin;
> Bu illere bir peygamber gibi geldin!...
> Selam sana, ey sevgili Gazi Osman!
> Selam sana, Tanrının aziz kulu!
> Selam sana, muhterem adil hakan!
> Selam sana Oğuz'un ergen oğlu!
> Günler, aylar parladıkça senin adın
> Nurlar saçsın, kararmasın.
> Bizden, senin bıraktığın şu vatana
> Bir asil Türk'ün yüreğiyle yüz bin minnet;
> Bizden, senin bıraktığın handana
> Bir Osmanlı vicdanıyla candan hürmet!... (TYİGH 1329/1913: 1–7)

Tüm bunların dışında özel sayıda, Ahmet Refik'in İkdam gazetesinde yer alan "İstiklal Günleri (1)" başlıklı bir yazısı ile Halide Edib'in "Ocağım, Türk Ocağı'na, İstiklal Günü" adlı yazısına yer verilmiştir. Ahmet Refik yazısında, Türklerin Türkistan'dan gelerek, Anadolu'da birçok devlet kurduğunu, bunlardan birinin de Osmanlı devleti olduğunu belirtmiştir. Osmanlı devletinin istiklâlini kazanmasının özet bir şekilde verilmeye çalışıldığı yazıda, Osmanlı devletinin kuruluş yıllarında bilinçli ve gerçekçi bir siyaset izlediği ve devletin zengin bir tarihsel miras üzerine kurulup, bundan en iyi şekilde yararlanıldığını belirtmiştir. (TYİGH 1329/1913: 18–22) Halide Edip ise yazısında, Türk Ocağını ve Türklüğü şiirsel bir üslupla şöyle bir övgü inşa etmiştir:

> ..Hayatımın en sevgili manası ve maksadı olan bu ateş karşısında bir tek küçük kadın kalbinin değil yüz binlerce kalbin akıtabileceği bir feyz-i hayatın, bir can ve duygu denizinin coştuğunu duydum. Bilmiyorum belki de dimağımı, hisarımı, benliğimi kuran, ören bin yabancı anasır vardı. Fakat

> bunların ortasında bütün öteki kudretlere hâkim bir Türk kanı olanca kabiliyet hayatı, coşkunluğu ile damarlarımda yanıverdi. Ecdadım, hayatım, her dakikam şüphesiz bu kanın çağırdığı, bu kanın esir olduğu bu ocak için beni hazırlamıştı... Bugün kalbimde senin için yanan aşk o kadar büyük ki, ey en sevgili ocak, bu uzak mazinin hayaline iman ederek ölürsem gözlerim rahatla kapanmış, ellerim dolu ve sükûnetle yanıma uzanmış olacak. Sana coşkun ve ateşin olduğu kadar huşu ile aczle tapınan bir kadın kalbi getirdim. Onu al ve orada senden başka ne varsa yak, temizle!... (TYİGH 1329/1913: 11–14)

Türk Ocağı'ndaki törene katılanların birçoğu, burada konuşma yapanlar ve *Türk Yurdu* tarafından çıkarılan özel sayıda yazıları çıkanlar başından itibaren Türkçülük hareketi içinde olan kişilerdir. Toplantıda yapılan konuşmalar genel olarak değerlendirildiğinde ise burada Türkçülerin programlarında yer alan bir takım düşüncelerin dile getirildiğini, söylemek mümkündür. Konuşmalarda, Türklerde millî bilincin uyandırılması, Türklerin tarihinin Osmanlı devleti ile sınırlandırılamayacağı, zengin bir tarihsel mirasının olduğuna vurgu yapılması bunun en belirgin kanıtları olarak kabul edilebilir.[6] Bunun dışında yapılan konuşmalardan ortaya çıkan bir diğer sonuç da Türkçülüğün, Müslümanlık inancına karşı bir düşünce olarak gelişmemiş olduğudur. Ayrıca Turancılık düşüncesine yönelik herhangi bir düşüncenin dile getirilmemiş olması da belirtilmesi gereken bir başka noktadır.

5. Sonuç

İlk kez 1913 yılında yapılan İstiklâl-i Osmanî Günü kutlaması, Osmanlı devletinin tarihinin en sıkıntılı anlarını yaşamakta olduğu ve halkta geleceğe dönük bir takım kaygıların arttığı yıllara denk gelmiştir. Ancak bu bir tesadüf de değildir. Devleti yönetenlerin bilinçli bir tercihinin sonucudur. Amaçları, milletin birlikte katılacağı, heyecan duyacağı, millî duyguların oluşup, kuşaktan kuşağa aktarılabileceği, adına millî bayram denilen özel bir takım günler düzenlemekti.

Devletin çözülmeye başladığı ve toplumu bir arada tutabileceğine inanılan çözüm çarelerinden biri olan bu kutlama sırasında yaşananlar ve yapılan konuşmalar dönemin koşullarını ve anlayışını yansıtmaktadır. Nitekim bu günün resmen bayram günü olarak kabul edilmemesine karşın başta Padişah olmak üzere, devletin diğer üst kademesi tarafından da kutlanmasının teşvik edilmesi, devletin bu tür kutlamalara bir başka deyişle halkı bilinçlendirip, bir araya getirecek bu tür organizasyonlara ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Bu organizasyonda yer almış olan Türk Ocağı ve *Türk Yurdu* İdaresi ise kendi misyonlarına uygun bir rol oynamış, bu özel günden Türklük bilinci oluşturmak amacıyla yararlanmaya çalışmışlardır.

Burada vurgulanması gereken bir başka nokta ise gösteriler sırasında devlet ileri

[6] Bu konuda bkz. Safa (1996: 30-31).

gelenlerinin yaptıkları konuşmaların içeriğiyle, gençler başta olmak üzere diğerlerinin yaptıkları konuşmalar arasındaki farklılıklardır. Türk Ocağı'ndaki törende konuşanlar ve gençlerden bazıları konuşmalarında çoğunlukla Türklük ve Türkçülüğü ön planda tutup, milliyetçiliği devletin kurtuluşu için bir çözüm çaresi olarak ortaya koyarlarken, devlet kademesinde görevli olanlar ise bu tür açıklamaların devlet yönetiminde yaratacağı sakıncalardan endişe duymalarından olsa gerek bu konulara değinmemişlerdir.

Yapılan konuşmalara bakıldığında kutlama gününde, Osmanlı devletinin ilk kuruluşunun anılmasına önem verildiği görülmektedir, fakat bundan da daha önemlisi Osman bey, atası Ertuğrul ile beraber artık Türk'tür. Osmanlı (-Türk) aydınlarının, bir kırılma noktası olan Balkan Savaşı'ndan sonra Türkçülük düşüncesine yöneldiklerinin somut bir ifadesi olarak yorumlanabilir.

Osmanlı devletinde düzenlenen bu tür faaliyetlerin Türk toplumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu söylemek de mümkündür. Çünkü bu faaliyetler sonucunda yaratılan Türklük bir başka deyişle milliyetçilik bilinci, sonradan işgale uğrayan Osmanlı topraklarından millî iradeye dayalı, yeni bir devlet kurmak yolunda çalışan kişilerin de temel harcı olmuş, yeni devlet bu bilinç ve kimlikle kurulmuştur.

Kaynaklar

AKŞİN S. (1998) *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, 3. baskı, Ankara.

AKBAYRAK H. (1987) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Millî Bayramlar, *Tarih ve Toplum*, Temmuz.

AYDIN S. (1993) *Modernleşme ve Milliyetçilik*, Ankara.

BOLAT B. S. (2007) *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923–1960)*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

BOLAY S. H. (2002) Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Düşünce Tarihi, *Türkler*, C.14, Yeni Türkiye Yay., Ankara.

BOZKURT G. (1989) *Gayri Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839–1914)*, Ankara.

ÇOLAK F. (2006) II. Meşrutiyet'in Bayram İlan Edilmesi Osmanlı Başkentinde Hürriyet Bayramı Kutlamaları, *Toplumsal Tarih*, Sayı 151, Temmuz.

DERİNGİL S. (2002) *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji*, Çev. : Gül Çağalı GÜVEN, 2. baskı, İstanbul.

ERİŞ M. (2002) Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma Hareketleri, *Türkler*, C.14, Yeni Türkiye Yay., Ankara.

ERYILMAZ B. (1990) *Osmanlı Devleti'nde Gayr-i Müslim Tebaanın Yönetimi*, İstanbul.

GÜMÜŞOĞLU F. (2002) Türk Yurdu, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce*, *Milliyetçilik*, C.IV, İstanbul.

Meclisi Mebusan Zabit Ceridesi (MMZC) 13 Kanunusani 1324/27 Ocak 1909, C. I. Devre 1, bty.

NADİ Y. (1913) İstiklâl ve İstikbâl, *Tasvir- Efkâr*, 30 Kanun-i Evvel.

OBA A. E. (1995) *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Ankara.

ÖZÜÇETİN Y. (2002) Türkçülük (1908-1923), *Türk Yurdu*, C. 22, Sayı 173.

PETROSYAN Y.A. (1974) *Sovyet Gözüyle Jön Türkler*, Çev. Mezlum BEYHAN-Ayşe HACIHASANOĞLU, Ankara.

SAFA P. (1996) *Türk İnkılâbına Bakışlar*, 2. Baskı, Ankara.

SARINAY Y. (2002) İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi,

Türkler, C.14, Yeni Türkiye Yay., Ankara.
ŞAHİN İ. (1999) Göçebeler, *Osmanlı*, C.IV, 132-141, Yeni Türkiye Yay., Ankara.
ŞAHİNGÖZ M. (1999) Osmânlı'dan Milli Mücadeleye İstiklâl-i Osmâni Günü Kutlamaları, *Osmanlı*, Ankara.
TARCAN S. S. (1946) *Hatıralarım*, İstanbul.
TAŞ N. F. (2002) Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar, *Türkler*, C.16, 183-215, Yeni Türkiye Yay., Ankara.
TUNAYA T. Z. (1988) *Türkiye'de Siyasal Partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi*, C.I, 2. Baskı, İstanbul.
TUNÇAY M. (1995) Siyasal Tarih (1908–1923), *Çağdaş Türkiye 1908–1980*, C. IV, 4. baskı, İstanbul.
Türk Yurdu'nun İstiklâl Günü Hediyesi (*TYİGH*) (1329/1913) *Üçüncü Yıl Sekizinci Sayısına İlâve*, İstanbul, 17 Kanun-ı evvel.
ÜÇOK C. (1955) *Siyasi Tarih Dersleri*, 3. baskı, İstanbul.
ÜSTEL F. (2002) Türk Ocakları, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, *Milliyetçilik*, C. IV, İstanbul.
YEDİYILDIZ B. (2002) Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış, *Türkler*, C.10, 183-215, Yeni Türkiye Yay., Ankara.

Hakan Uzun

Yrd.Doç.Dr., Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesidir.
Adres: Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi, P.K. 40100, Kırşehir.
Tel: 0386 212 62 40; E-posta: huzun@ahievran.edu.tr

Yazı bilgisi:
Alındığı tarih: 10 Şubat 2009
Kabul edildiği tarih: 18 Mart 2009
E-yayın tarihi: 13 Nisan 2009
Çıktı sayfa sayısı: 14
Kaynak sayısı: 28